

Zveza Slovencev na Madžarskem, Monošter
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota

SLOVENSKE KNJIGE TISKARNE WELLISCH V MONOŠTRU

Stevanecz, Anton

Szrcé Jézus. Moltvena i peszmena kniga
za pobožsne krscseníke. II. natísz.
Stampana i vödána od Wellisch Béla v Szt-Gotthárdi, 1901.

POKRAJINSKA IN ŠTUDIJSKA **KNJIŽNICA** MURSKA SOBOTA

REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Prva izmed tiskarskih družin v Monoštru je bila družina Wellisch, ki je znana po tem, da je ob pretežno madžarskih in nekaj nemških natisnila tudi več naslovov knjig in prvi koledar v prekmurščini – Dober Pajdás Kalendárium, ki je v tej tiskarni izhajal več kot dve desetletji.

Tiskarna Béle Wellischa ml., ki se omenja od leta 1893, je obrtno dovoljenje pridobila leta 1892. Murskosoboški tednik Muraszombat és vidéke (Murska Sobota in okolica) 27. novembra 1892 objavi kratko vest, da bo Béla Wellisch ml. v Monoštru odprl trgovino s knjigoveznico in papirnico, ter nato 25. decembra istega leta res navajajo, da je trgovina Béle Wellischa ml., sina sombotelskega knjigovezca Béle Wellischa, začela obratovati. V slabem letu po pridobitvi dovoljenja so odprli še tiskarno in pričeli s tiskanjem raznovrstnih tiskovin, tudi knjig.

V svojih oglasih navaja, da med drugim nudi tudi nabavo vseh možnih knjig in dnevnega časopisja, revij, pisarniškega materiala, pisal, kuvert, dopisnih listov in seveda vseh vrst tiskovin, kot so ceniki, vabila, zaročne kartice, računi, vizitke idr. Leta 1897 v Murski Soboti odpre poslovalnico s svojimi storitvami.

Tiskarno so na začetku 20. st. elektrificirali, leta 1905 je imela 5 zaposlenih in enega vajenca, 1912 pa 15-člansko osebje. Če k temu prištejemo še knjigoveznico in zaposlene v papirnici in knjigarni, lahko vidimo, zakaj so bili ena najpomembnejših tiskarn v županiji. Danes poznamo več kot sto njihovih ohranjenih izdelkov, prav gotovo pa jih je bilo dosti več.

Béla Wellisch je preminil 6. decembra 1919. Lastništvo podjetja je prešlo na njegovo vdovo Béláné Wellisch, z deklinškim imenom Anna Hauer, ter na mladoletni hčerki Julianno Wellisch in Rózsiko Wellisch, na »knjigovezce, knjigotržce ter tiskarje knjig iz Monoštra«. Za zastopanje družbe je kot lastnica bila upravičena vdova tiskarja. Vodja podjetja Vilmos Németh pa je ostal samostojni vodja podjetja po pooblastilu. Kot vodja in pooblaščenec ga je leta 1925 zamenjal Gyula Paulovits, saj je Németh po 27 letih dela v tiskarni in 12 letih vodenja tiskarne Wellisch odprl lastno podjetje. Očitno je tiskarna Wellisch na začetku gospodarske krize in zaradi nove konkurence propadla. Tiskarno je leta 1930 po pobotu z upniki odkupil prav Németh. Tiskarna Wellisch je najprej delovala v ulici Ferenca Deáka, nato se je med leti 1925–1930 preselila na trg Széll Kálmán, tu je na pročelju nekaj časa še ostal napis Wellisch. Danes je to nadstropna stavba in v njej deluje pošta. Po smrti Németha leta 1944 tiskarna preide v last Lászla Plessingerja in tam ostane vse do nacionalizacije leta 1949.

Béla Wellisch ml. je bil spoštovan meščan Monoštra. Bil je podjetnik, tiskar, založnik in urednik, celo podžupan, član šolskega sveta, poveljnik gasilcev, član mnogih društev, dobrotnik in podpornik revnejših slojev prebivalstva. Vse to kaže na to, da je družina bila dobro situirana ter da je v svojem razcvetu in na vrhuncu dejavnosti uživala velik ugled v mestu.

Ob pregledu Wellishevih tiskovin v slovenskem jeziku zasledimo prvo knjigo iz leta 1895, samo nekaj let po pridobitvi obrtnega dovoljenja. Med izdelki tiskarne so tako verske vsebine raznih veroizpovedi, posvetne vsebine, kakor tudi prvi koledar v prekmurščini. Dober Pajdás Kalendárium je od leta 1899 do 1922 nastajal prav v tej tiskarni, nato so koledar tiskali v Murski Soboti.

Knjige so tiskane večinoma na papirju slabše kvalitete, z navadnimi, tankimi ovojnici, spete s kovinskimi sponkami. O tem priča tudi zob časa, ki je marsikatero tiskovino dodobra načel, predvsem tiste z večjo kislostjo papirja, zaradi česar se listi drobijo in razpadajo. Nekatero izdaje pa so bile izdelane tudi bolj razkošno. Ali so jih vezali na nit v svoji knjigoveznici ali so bile vezane naknadno kje drugje, ne vemo zagotovo. Nekatero platnice so za tisti čas zelo bogato izdelane, npr. vezane v usnje z vogalniki, s sponko oz. z verižico za zapiranje, vezane v platno ali s kovinsko obrobo bogato okrašene s slonovino, z emajlirano vdolano sliko in s pozlačenimi ornamentami.

V kronološkem vrstnem redu predstavljamo nekatere do danes ohranjene tiskovine v prekmurščini iz zbirke Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota in digitaliziran koledar Dober Pajdás Kalendárium.

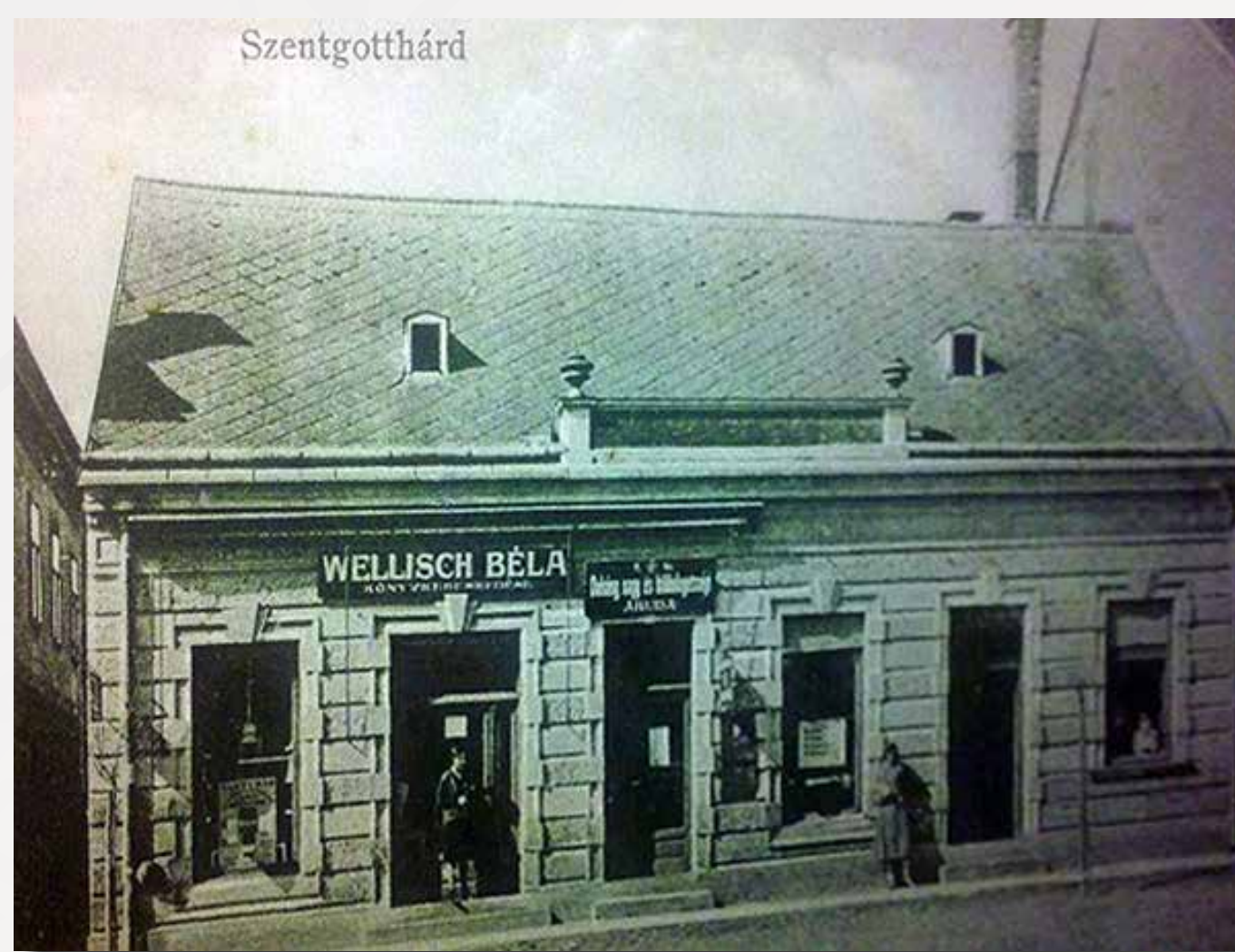
Oglas v časopisu Muraszombat és vidéke, 2. maj 1897.

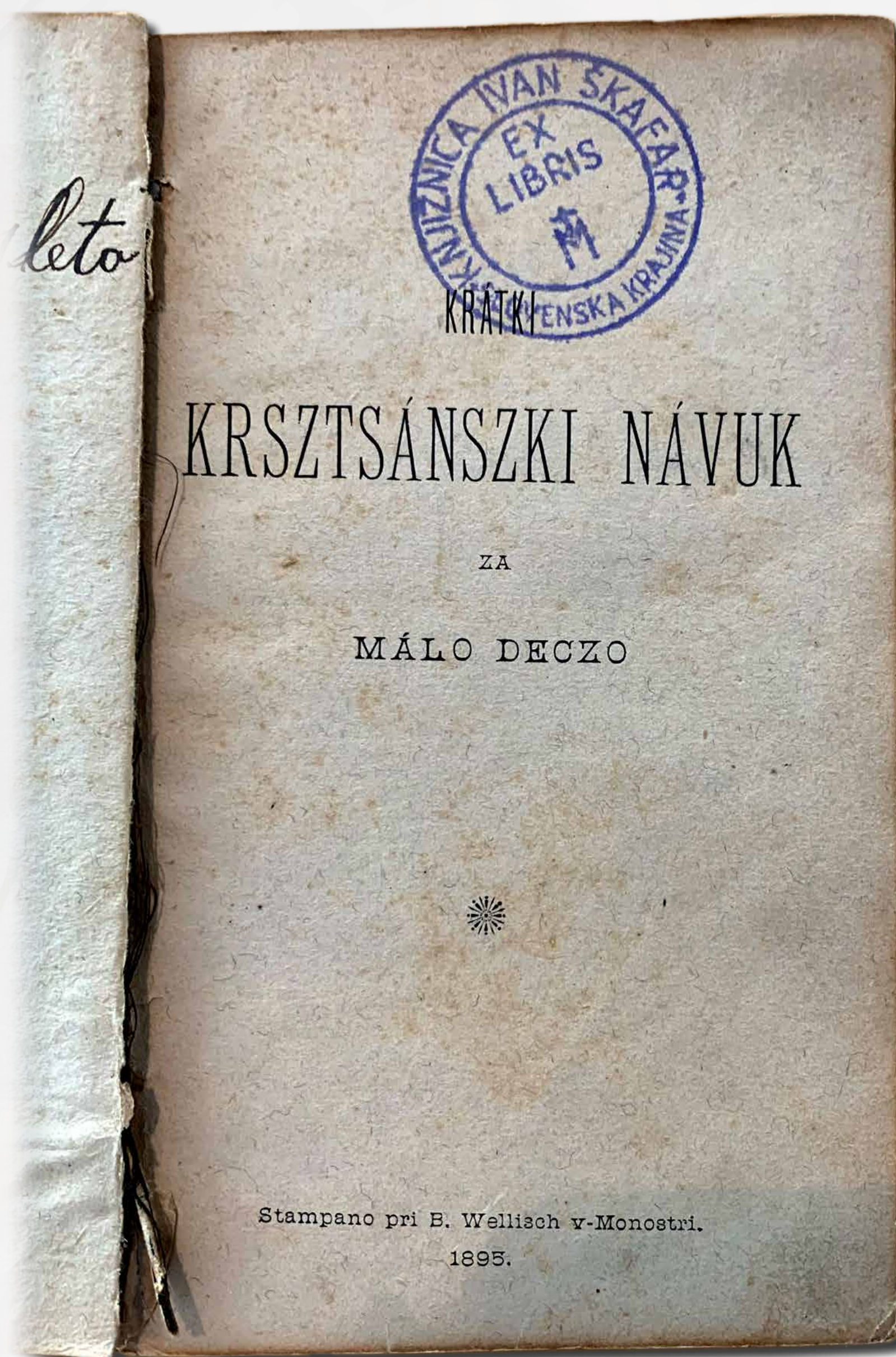
Bivša stavba tiskarne na ulici Ferenc Deáka. Vir: Google maps.

Račun z dne 5. marca 1918. Vir: library.hungaricana.hu, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest / K_78.287.1.

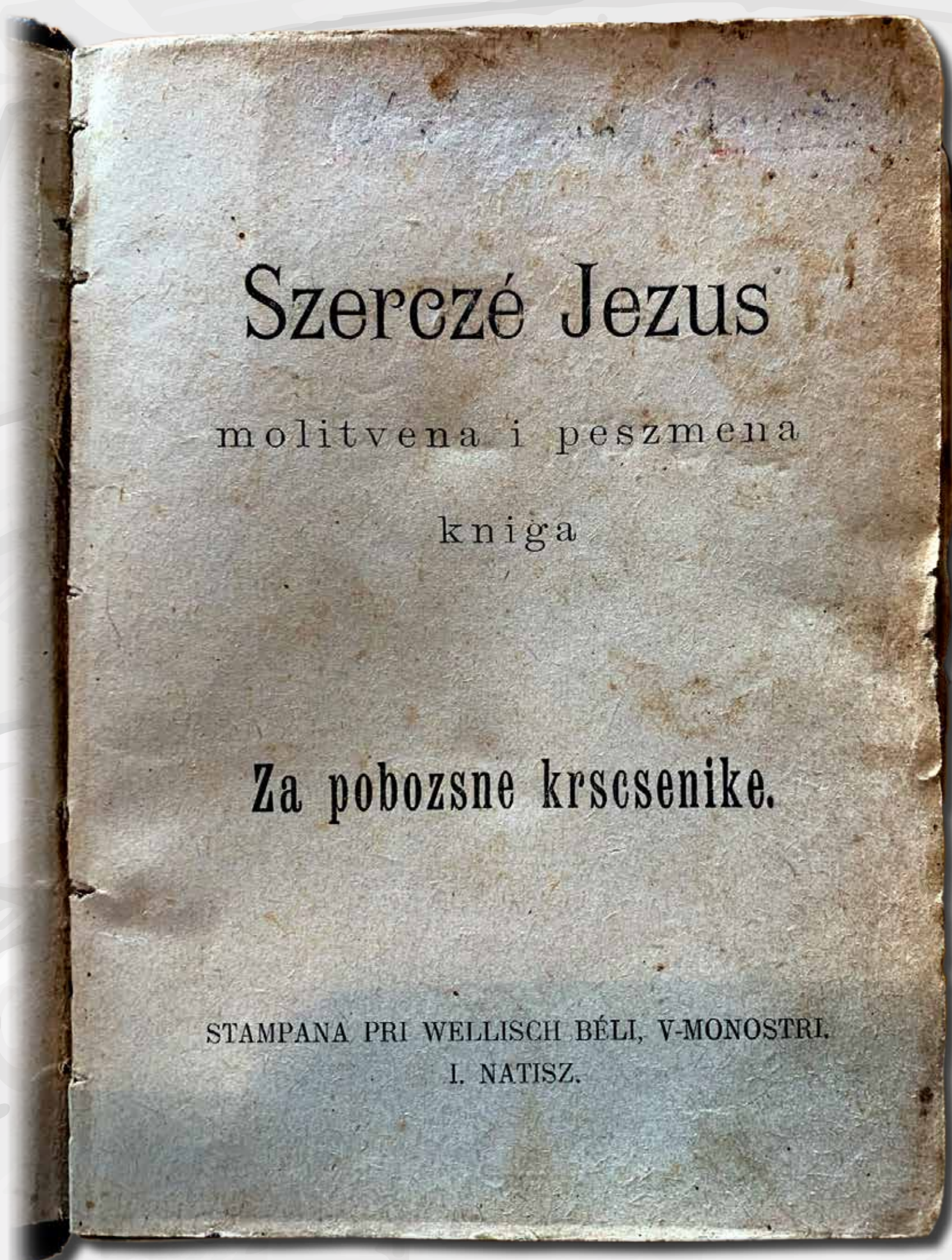

Tiskarna po preselitvi na trgu Kálmána Szélla. Vir: Szentgotthárdi Honismereti Klub, Wellisch-nyomda.

1895 Krátki krsztsánszki návuk za málo deczo. Stampano pri B. Wellisch v-Monostri.

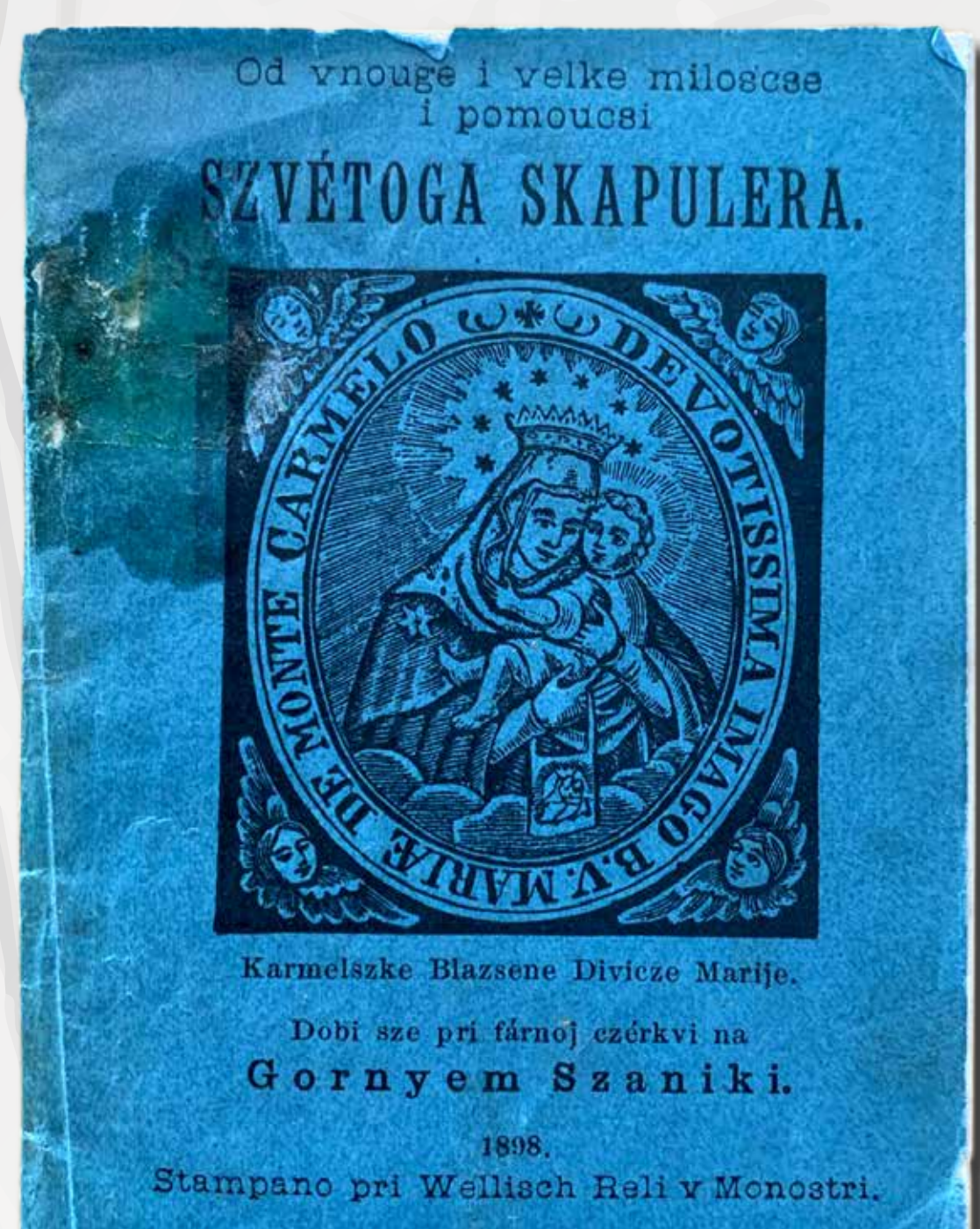
S predelavo prvega prekmurskega katoliškega abecednika kančevskega župnika in dekana Slovenske okrogline Mikloša Kuzmiča, Szlovenszki silabikár, z-steroga sze decza steti more navcsiti, z-nikimi rejsncizami navkúpe pod Prespan Stampanya dáni, iz leta 1780. 37 str., 16 cm.

1896
Stevanecz, Anton

Szerczé Jezus. Molitvena i peszmena kniga za pobožsne krscsenike. Stámpana pri Wellisch Béli, v-Monostri. I. natisz.

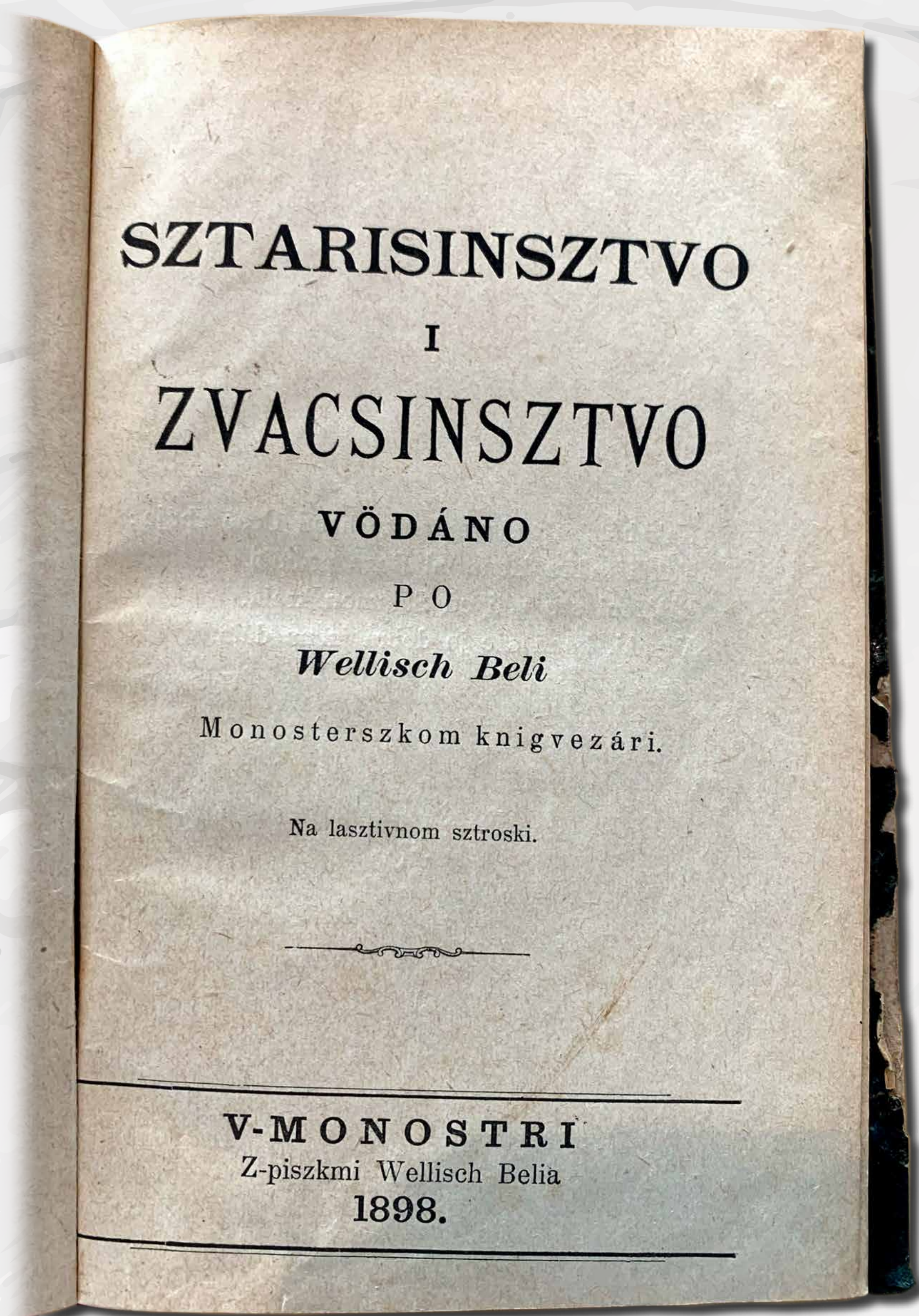
Iz uvoda je razvidno, da je prevajalec in urednik knjige Anton Števanec. Na straneh 427–458 Krizsna pout na XIV. Stácie ali Posztojaliscsa razdeljena od Jožefa Košiča iz leta 1895. Str. 15–158, 241–466, 14 cm.

1898
Persa, Ivan

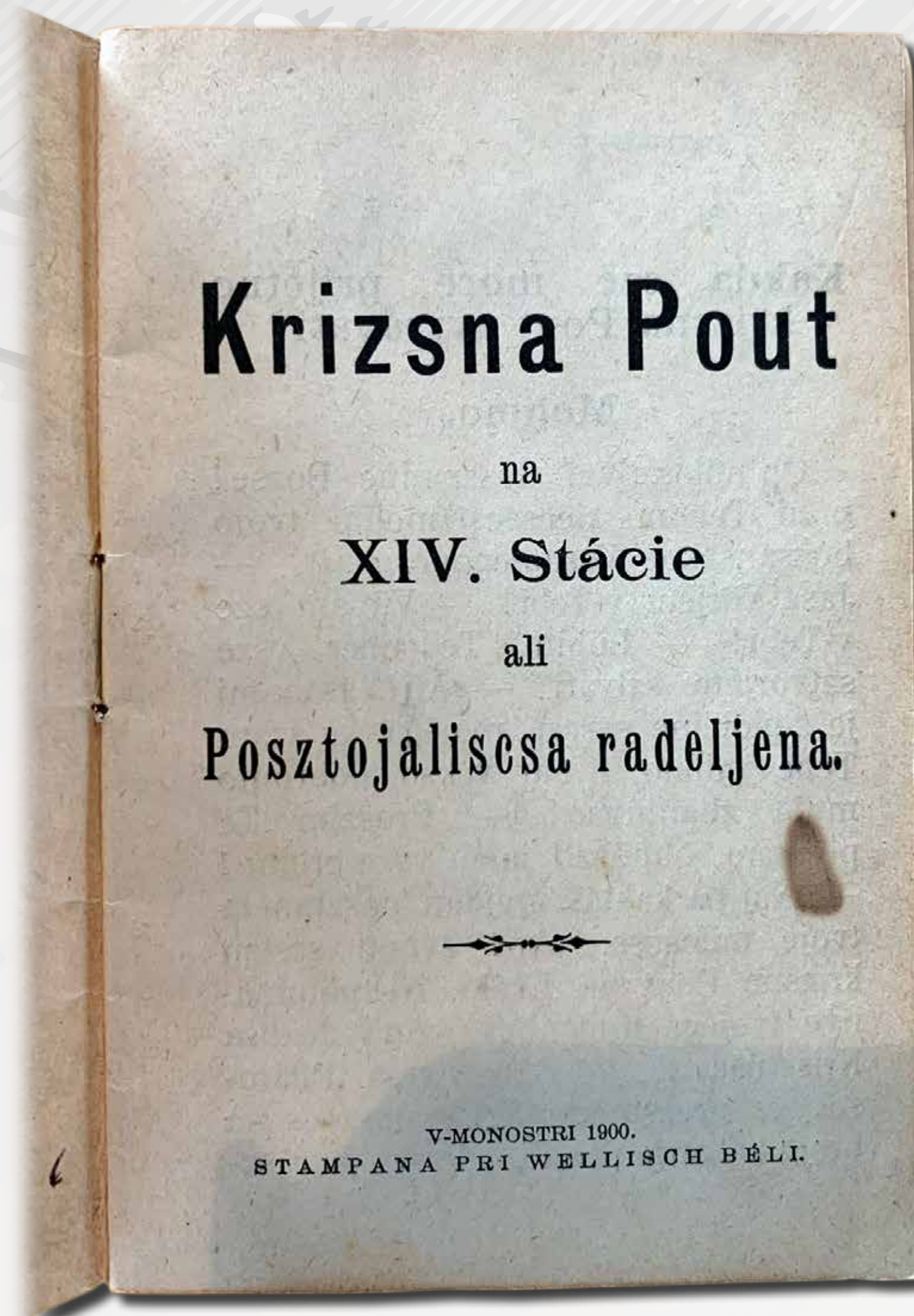
Od vnouge i velke miloscce i pomoucsi Szvétoga Skapulera. Karmelszke Blazsene Divicze Marije. Dobi sze pri fárnj czérkvi na Gornyem Szaniki. Stampano pri Wellisch Beli v Monostri.

Iz madžarskega jezika v svojem dolinsko-ižakovskem narečju, tudi z nekaterimi izrazi iz porabskega narečja, prevedel Ivan Perša, duhovnik na Gornjem Seniku. 26 str., 10 cm.

1898
Sztarisinsztvo i zvacinsztvo. Vödáno po Wellisch Béli Monosterszkom knigvezári. Na lasztivnom sztroski. V-Monostri Z-piszkmí Wellisch Bélia.

Neznani avtor, več izdaj, prva objava je iz leta 1807. Na straneh 58–85 so Nike lejpe peszmi, prevedene iz madžarskega jezika. Vilko Novak smatra, da bi urednik in prevajalec lahko bil Štefan Sijarto. Njegovo zapuščino je za tisk priredil Janoš Kardoš. 85 str., 17 cm.

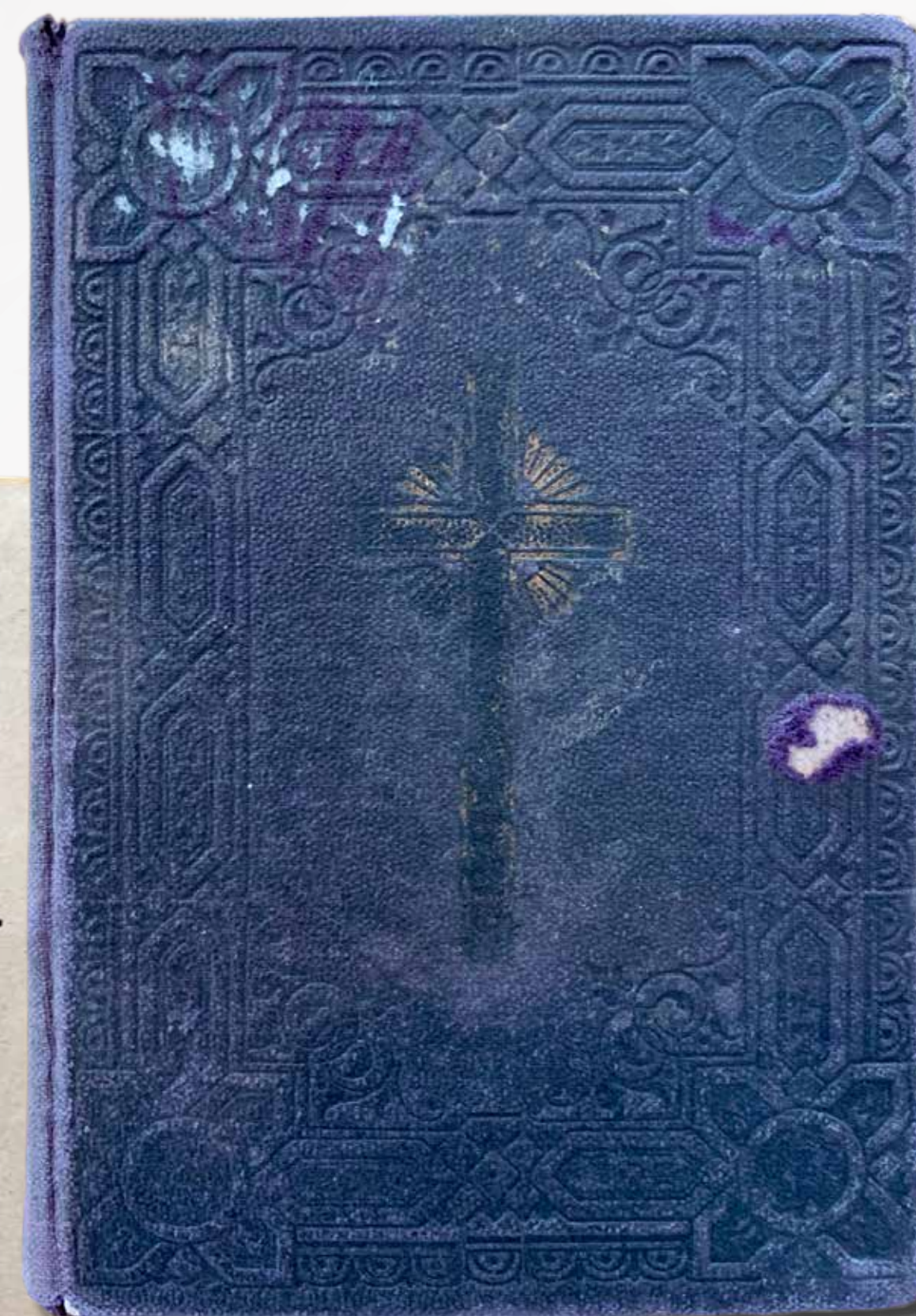
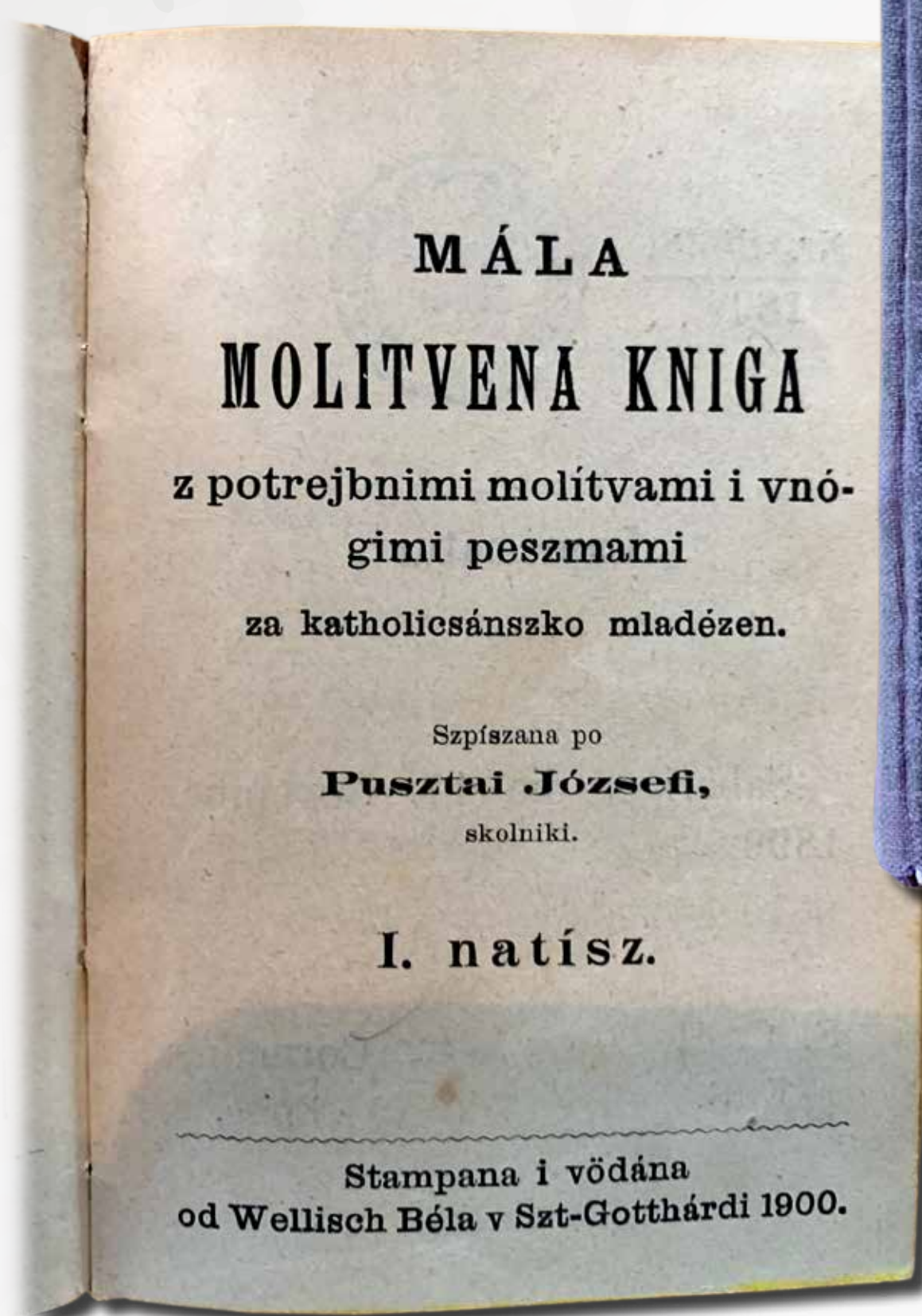

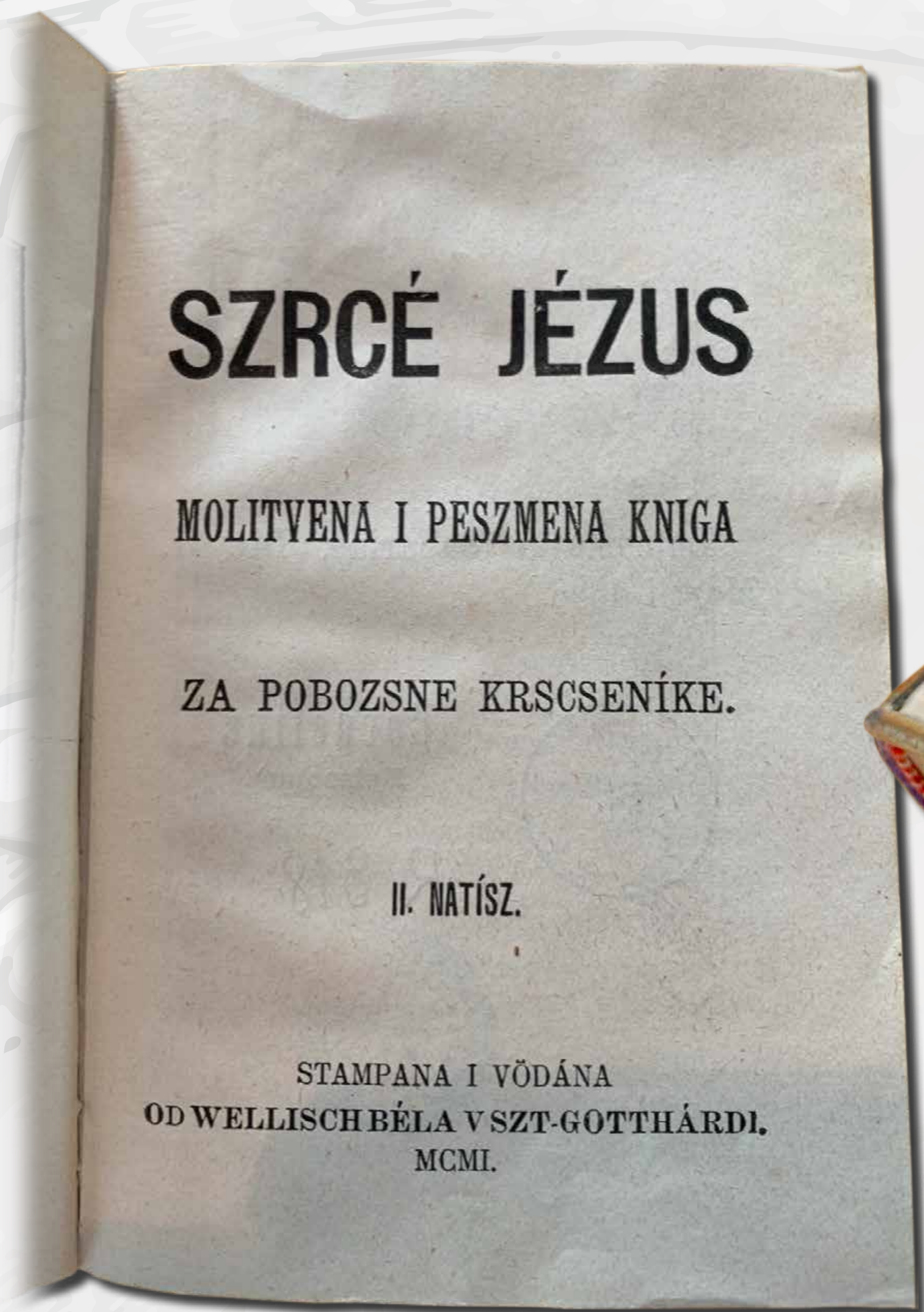
1900
Krizsna Pout na XIV. Stácie ali Posztojaliscsa radeljena. V-Monostri. Stampána pri Wellisch Béli.

Avtor je verjetno Jožef Košič, prva izdaja je iz l. 1843. 30 str., 14 cm.

1900
Pusztai, József
Mála molitvena kniga z potrebnimi molítvami i vnógimi peszmami za katholicárszko mladézen. Szpíszana po Pusztai Józsefi, skolniki. I. natisz. Stampána i vödána od Wellisch Béla v Szt-Gothárdi.

V knjigi najdemo 125 cerkvenih pesmi, od tega 70 v madžarskem jeziku. Večina jih je vzeti iz knjige Jožefa Pustaija iz leta 1893, Krscárszko katholicárszke cerkvene pesmi sz potrebnimi molitvami i vnógimi vogrszkimi peszmami. Za skolnike, katholicárszke mladézen, ino za vszákoga pobožsnoga krscsenika. Vö dáne od Drüstva szvétoga Stevana. Prvi natisz. Budapest. 337 str., 11 cm.

1901
Stevanecz, Anton

Szrcé Jézus. Molitvena i peszmena kniga za pobožsne krscseníke. II. natísz. Stampana i vödána od Wellisch Béla v Szt-Gotthárdi.

Drugi natis izdaje iz l. 1896. Na straneh 7–26: Tábla nekik presztopnih szvetkov od leta 1902 do 1923. Na straneh 483–529: Jože Košič, Križne pouti. 532 str., 25 cm.

1904
Pusztai, József

Paduánszki szvéti Anton ino krüh szíromákov. Návo vrásztvo za nevól zsvílenya. Z dopüscsenyom „Szvétoğa Stevana Drüstva” na sztári szlovenszki jezik obrnyeno. Szent-Gotthárd, vö dáva Wellisch Béla.

Kratek molitvenik, avtor je Jožef Pustai, ki je verjetno prevedel večkrat natisnjeni madžarski molitvenik Istvána P. Soósa Páduai Szent Antal iz l. 1890. 32 str., 16 cm. Uporabljen je ovoj iz l. 1898.

1906
Kossics, József

Krizsna Pout na XIV. Stácie ali Posztolajiscsa razdeljena. Szpravlena po: Kossics Józsefi szenicskom plivánosi. Trétjkrát nalozseno brezi vszega preinacsényá. Stampano pri Wellisch Béli v-Szentgotthárdi.

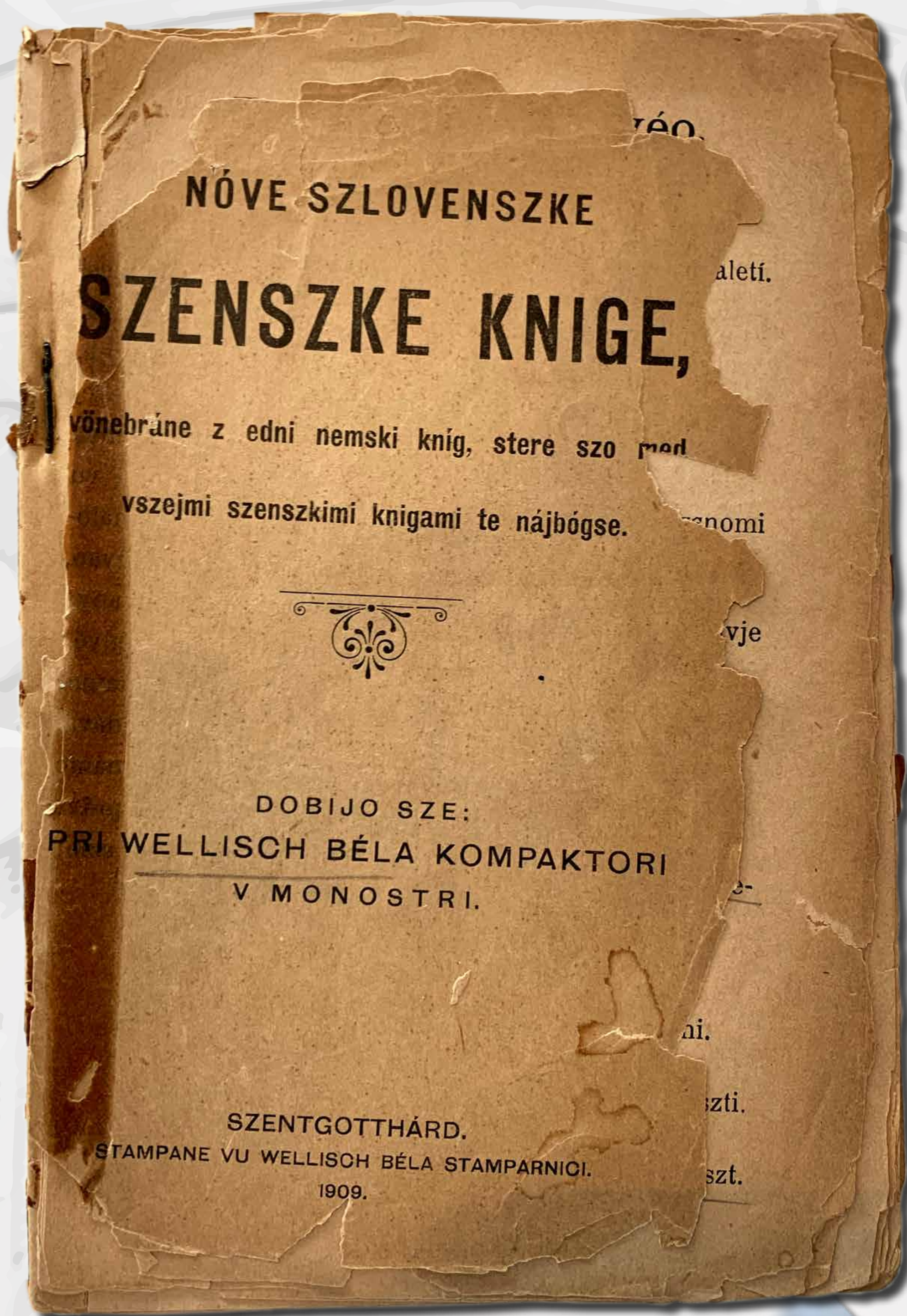
Avtor je župnik Jožef Košič iz Gornjega Senika. Prva izdaja je iz l. 1843. 60 str., 13 cm.

1907
Stevanecz, Anton

Szrcé Jézus. Molitvena i peszmena kniga za pobozsne krscseníke. III. natísz. Stampana i vódána od Wellisch Béla, v-Szentgotthárdi.

Tretji natis knjige iz leta 1896. Na straneh 493–539 je dodana Križna pót Jožefa Košiča. V knjigi je 165 cerkvenih pesmi, en del iz rokopisnih knjig. 542 str., 13 cm.

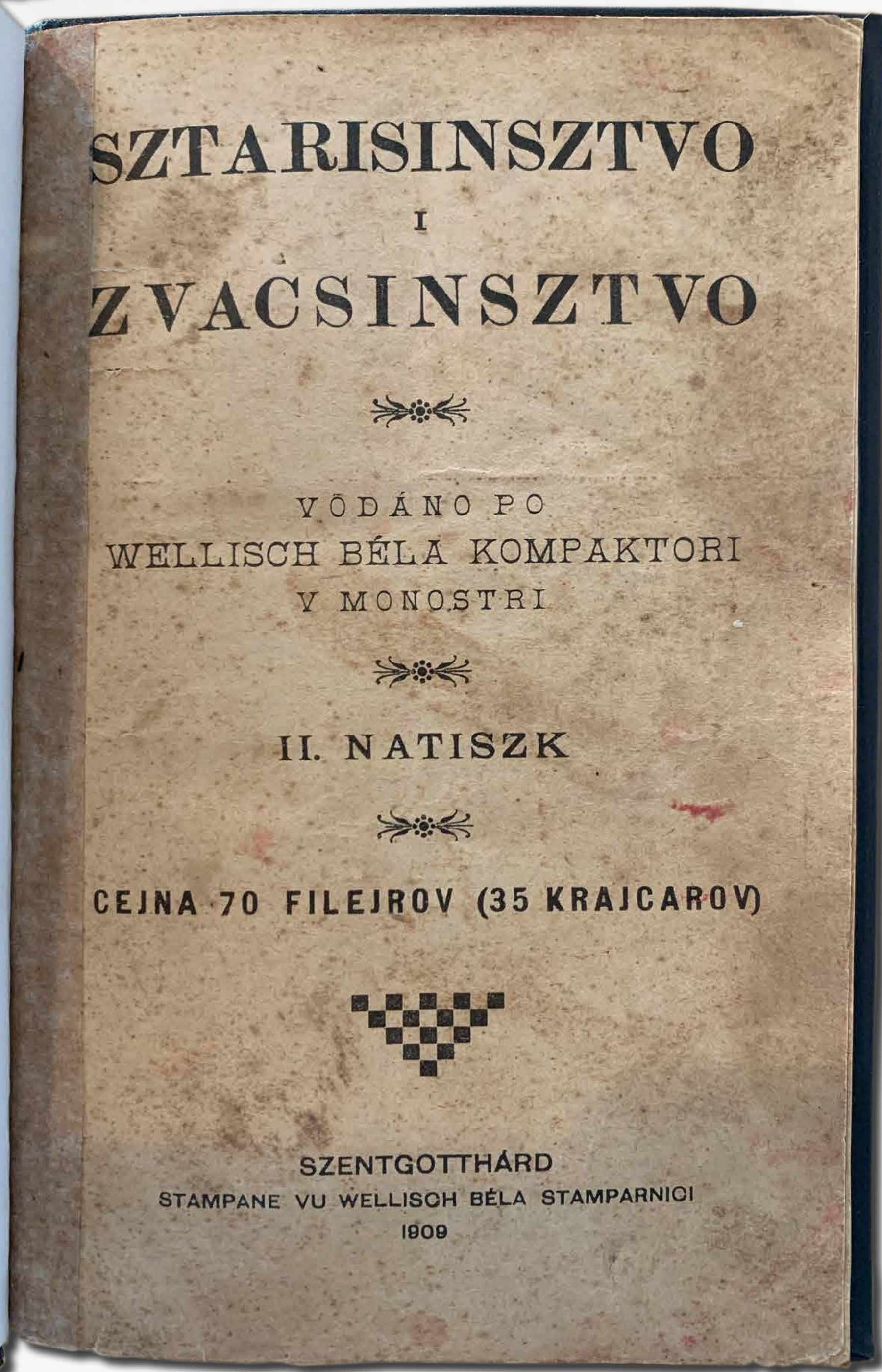
1909

Nóve szlovenszke szenszke knige, vönebráne z edni nemski knig, stere szo med vszejmi szenszkimi knigami te nájbögse. Dobijo sze: pri Wellisch Béla kompaktori v Monostri. Szentgotthárd. Stampane vu Wellisch Béla stamparnici.

Predelal Jožef Pustai. Knjiga je precej poškodovana, nepopolna, ohranjenih je le 188 str. V višino meri 19 cm.

1909
Sztarisinsztvo i zvacinsztvo. Vödáno po Wellisch Béla Kompaktori v Monostri. II. natiszk. Cejna 70 filejrov (35 krajcarov). Szentgotthárd, stampane vu Wellisch Béla stamparnici.

Neznan avtor, urednik in prevajalec bi lahko bil Štefan Sijarto. Prva izdaja je iz l. 1807, sledilo je še več natisov. 64 str., 20 cm.

1913
Stevanecz, Anton

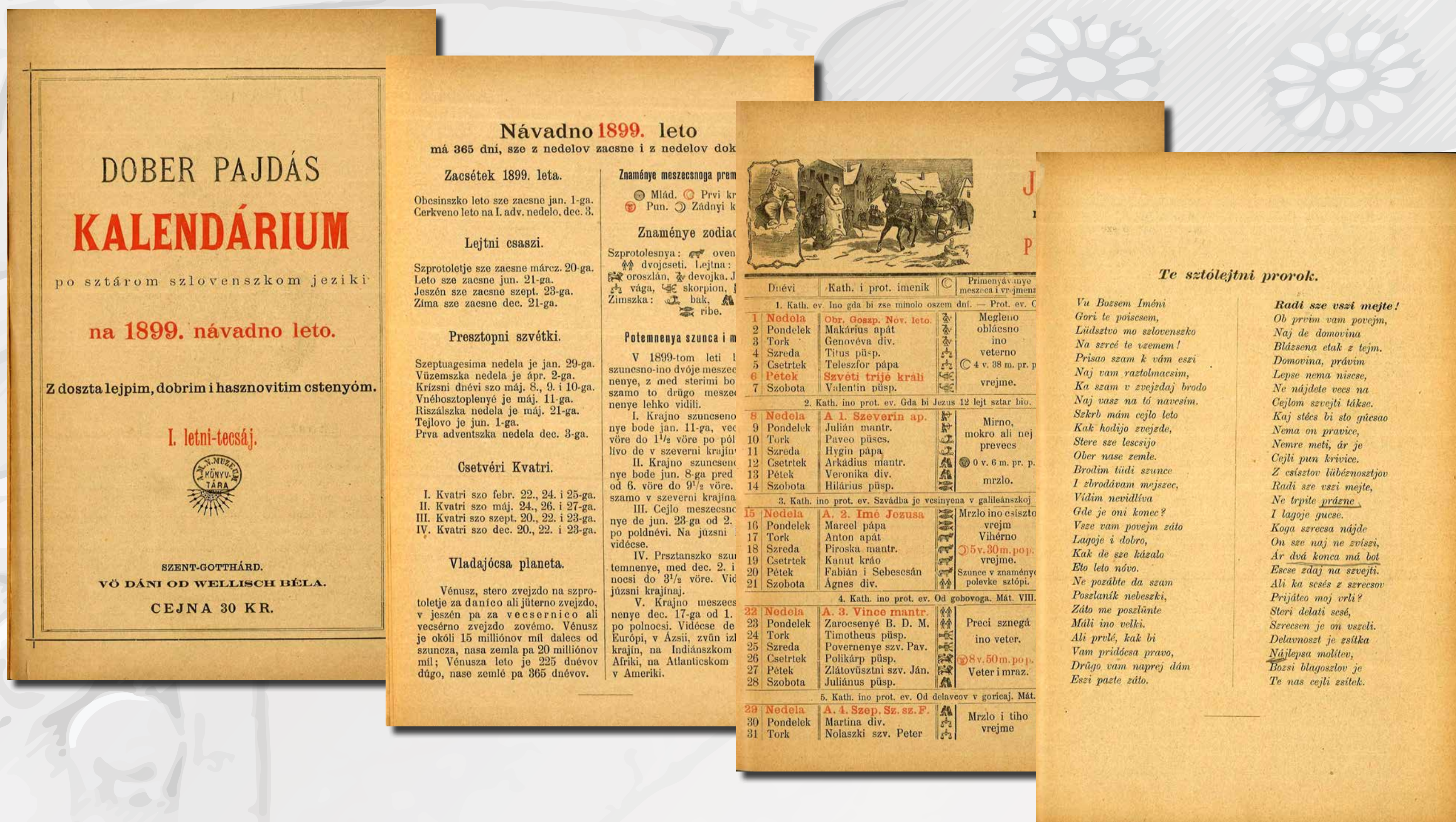
Szrcé Jézus. Molitvena i peszmena kniga za pobožsne krscseníke. IV. poprávleni natísz. Stampana i vödána po Wellisch Béla knigvödavci v Szentgotthárdi.

Četrtri natis knjige iz leta 1896. Na straneh 181–425 je 164 cerkvenih pesmi. Vsebuje: Tábla nisterni presztopni szvétkov od leta 1913-toga do 1964-ga. 425 str., 14 cm.

1919
Szlovenszke szenszke knige, vönebráne z edni nemski kníg, stere szo med vszejmi szenszkimi knigami te nájbögse. Dobíjo sze: pri Wellisch Béla kompaktori v Monostri. Szentgotthárd. Stampane vu Wellisch Béla stamparnici.

Z manjšimi vsebinskimi spremembami in brez pridevnika »Nove« v naslovu je bila prva izdaja iz l. 1909 ponatisnjena čez deset let. Je nekoliko manjšega obsega in manjšega formata. 149 str., 17 cm.

1899–1922

Dober Pajdás Kalendárium po sztárom szlovenszkom jeziki na 1899 navadno leto. Z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyóm. Szent-Gothárd, vö dáni od Wellisch Béla.

Vse letnike razen 1909 hranijo v Országos Széchényi Könyvtár v Budimpešti, ti so na pobudo in v izvedbi Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota digitalizirani, dostopni v Digitalni knjižnici Slovenije (dLib.si). Letnik 1902 hranijo tudi v Murski Soboti.

Koledar je začel izhajati leta 1899, omenjata se dva urednika, Jožef Pustai (1899–1908) in Ferenc Celec (1909–1922). Začetnemu koledarskemu delu po mesecih z luninimi menami in seznamu praznikov ter drugih podatkih za tekoče leto sledi »Te sztólejtni prorok« v verzih, nato razni posvetni in verski sestavki, smešnice in oglasi. Podnaslovi so se skozi leta menjavali, od 1899–1907 je bil »po sztárom szlovenszkom jeziki ... z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyóm«, razen v prestopnem letu 1904, ko je izšel z naslovom »Dober Pajdás Kalendárium kak vesznícski tanácsnik«.

Od prestopnega leta 1908 opustijo »po sztárom szlovenszkom jeziki« in je podnaslov »z lejpim povcsenyom od Bozsega nazvescsávanya, szódbé i od znamejny szódnoga dnéva«, od 1910 »z lejpim pobožsnim i hasznovitim cstenyóm«, med leti 1911–1919 uvedejo nov podnaslov »po szlovenszkom jeziki z dosta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyóm«, koledar podnaslova na ovoju med leti 1920–1922 ni imel, na notranji naslovni strani pa je ostal podnaslov iz zadnjih let. Višina letnika 1902 je 23 cm.

Avtor razstave in oblikovanje dr. Albert Halász, jezikovni pregled Ivo Podojsteršek, izdajatelj Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, zanjó direktorica mag. Klaudivja Šek Škafar. Murska Sobota, 2021.